

Trena Jirků
Na shledanou
v Paříži

26 rozhovorů (nejen)
o francouzské literatuře

Argo

Argo

Trena Jirků

*Na shledanou
v Paříži*

26 rozhovorů (nejen)
o francouzské literatuře

Argo

Tato kniha vznikla ve spolupráci s vydavatelstvím Economia, a. s., jež na stránkách Hospodářských novin a také na aktualne.cz publikovalo všechny rozhovory a pro jejich knižní vydání také poskytlo většinu fotografií.

Argo © 2019

Irena Jirků © 2019

Photos © Argo & Economia

ISBN 978-80-257-2936-6 (váz.)

ISBN 978-80-257-3202-1 (e-kniha)

Byl by to krásný podvečer. Představuji si třeba Lucemburskou zahradu. Rozestavěla bych židličky a stolký pod rozložitým platanem, však víte, tam na zeleném palouku u sochy s jelenem. I v nejparnějším létě je v téhle části zahrady královen vždycky příjemně a vlaho. A zatímco by číšníci prostírali ubrusy a cinkali skleničkami, zvolna – protože bych měla ještě spoustu času – bych upíjela kávu, četla si a čekala na své milé hosty.

Kdo by asi přišel první? Možná Sorj Chalandon. Je přece novinář a ti, když si jednou zvyknou na práci pro deník, už nikdy nechodí pozdě. Anebo Leïla Slimani s Olivierem Guezem, Karine Tuilovou, Héddi Kaddourem a Kámelem Daúdem, kteří také dobře znají tohle řemeslo. Už zdálky by určitě byl slyšet smích temperamentní Abnousse Shalmani a kdo že ji to doprovází? Miguel Bonnefoy a Alain Mabanckou, oba elegantní a cizokrajní jako koneckonců i Abnousse, jež se narodila v Íránu. To Fred Dewilde vyrůstal na typickém, poměrně drsném pařížském předměstí a kdyby si nekoupil lístek na koncert v klubu Bataclan, nikdy by možná nepocítil potřebu nakreslit a vydat knížku. Teď si tamhle povídá nejdříve s Mahim Binebinem, který zase zná rodiny teroristů ze slumu Sidi Moumen v marocké Casablance, a pak přechází ke stolku, kde se usadila komiksová dvojice Catel Mullerová a José-Louis Bocquet společně s Emmanuelem Guibertem, kreslířem, kterého vzpomínky jednoho amerického vojáka dovedly až do východočeských Velichovek. Až tak daleko totiž pronikl v květnu 1945 jeden z amerických průzkumných oddílů Pattonovy armády, což jistě potvrdí i profesor Antoine Marès. Na Sorbonně vede katedru soudobých dějin střední Evropy, takže není divu, že si pod platanem povídá s Lenkou Hornákovou-Civade, která ráda vypráví Čechům francouzské příběhy, a české příběhy zase píše francouzsky. A vida, k těm dvěma si teď přisedli ještě Jean-Michel Guenassia, který se rozhodl Česko poznávat se svými hrdiny, a Claire Legendre, která se přistěhovala do Prahy z lásky. Jaká vašeň však zavedla Isabelle Autissierovou na moře a do absolutní samoty? A jak tíživé muselo být rodinné drama, že Delphine de Vigan napsala knihu o své matce? Krásná vysoká Delphine nedává tváří v tvář příliš najevo emoce, což – koneckonců – na papíře nečiní ani Éric Vuillard. Při diskusi s Alexisem Jennim a Pierrem Lemaitrem však není zrovna úsporný v gestech. Stolek, u něhož se sešli tři nositelé Prix Goncourt, připomíná chvílemi bitevní pole: „Jde přece o naši současnost i minulost, která ještě zdaleka nezemřela!“ O tom

jsou přesvědčeni i Jean-Marie Blas de Roblès, básník a zapálený archeolog, Yannick Grannecová, jež se odváží na vlastní pěst do spleť chodeb moderní vědy, a vůbec už o tom nepochybuje Franck Thilliez, který se ve své detektivce vypravil až do zakázané zóny v Černobylu. Společně se svým komisařem sledoval stopy motorky podobné té, na níž právě – jako poslední – přijel Bernard Minier...

Byl by to jistě krásný večer v Jardin du Luxembourg. Než jej ale skutečně uspořádám, než rozešlu pozvánky a rozestavím židličky, než objednám večeri a to správné bordeaux, vezměte zavděk malým předkrmem. Dvacet šest rozhovorů s dvaceti sedmi autory, s nimiž jsem měla možnost se potkat v letech 2013 až 2019, budiž vám pozvánkou do současné francouzské literatury.

A pak, už určitě – na shledanou v Paříži!

Irena Jirků

Trena Jirků

*Na shledanou
v Paříži*

foto: Libor Fojtík © Economia

Ukázka elektronické knihy

Byl bych velmi nespokojený Němec

Mají specifickou kuchyni i sociální systém. Zálibu v uniformách a demonstracích. Milují stávky a svou mateřštinu. Francouzi. „Po Evropě se o nás vykládají různé blbosti. Je ale pravda, že teď zrovna nevíme sami, kdo přesně jsme,“ říká Alexis Jenni. Jeho první a hned úspěšný román, za nějž získal Prix Goncourt, pojednává – jak jinak – o Francouzích.

○

V jedenáct dopoledne v tom lyonském baru pochybné pověsti vysedávají jen ztracené existence. Skleničku bílého tady pravidelně upíjí kapitán Viktorián Salagnon a také mladík, který každé ráno naplní nejprve okolní poštovní schránky reklamními letáky všeho druhu a zbytek dne pak ubíjí pitím, sexem a válečnými filmy. Bývalý parašutista Salangon, který prošel druhou světovou válkou a posléze bojoval jako profesionál ve francouzské uniformě v Indočíně a v Alžírsku, je pro mladého muže zjevením z jiné planety. A tak jednoho dne sebere odvalu a zeptá se...

Na více než šesti stech stránkách pak starý voják, jehož s neznámým mladíkem nečekaně spojí sdílená vášeň pro kresbu, vypráví o všech válečných konfliktech, jichž se v letech 1942 až 1962 zúčastnil. Činí tak se směsicí hrdosti, studu, zoufalství i vědomí, že o koloniálních válkách se ve Francii jaksi nesluší mluvit. Přitom ale právě jejich dědictví je motorem, který dnes rozdmýchává rasovou nesnášenlivost na předměstích Paříže a dalších velkoměst, vlastně po celé Evropě.

L'Art français de la guerre, tedy *Francouzské umění válečné*. Tak nazval Alexis Jenni svůj román. Je to jeho první publikovaná kniha, a hned zaznamenala výrazný úspěch u čtenářů i literárních kritiků. A poté, co byl v pařížské restauraci Drouant na začátku listopadu, jak velí tradice, „korunován“ na nositele Prix Goncourt 2011, stal se také mediální hvězdou. Bez nadsázky. Starobylá literární cena má ve Francii stále zvuk, a přestože nepředstavuje pro laureáta žádnou významnou finanční odměnu, dokáže i ze středoškolskému profesora z Lyonu udělat takřka přes noc dobře finančně zajištěnou celebritu. A přesně to se stalo Alexisi Jennimu.

Sešli jsme se spolu v jedenáct dopoledne, ovšem ne v lyonském pochybném baru, ale na dvorku Francouzského institutu v Praze. Nedali jsme si skleničku bílého vína ani nic tvrdšího pro lepší náladu, jen dobrou kávu. A pak jsme si, stejně jako hrdinové jeho knížky, povídali o Francouzích.

Jste hrdý na to, že jste Francouz?

No... Jsem hrdý? To je těžké. Vždyť jsem pro to vlastně nic nemusel udělat. Jsem náhodou Francouz. A jsem spokojený s tím, že jsem Francouz.

Proč jste spokojený?

Jsem velmi adaptovaný na francouzskou kulturu, způsob života. Kdybych se narodil jako Čech, byl bych ale asi taky spokojený. Jste spokojená?

Ano. Teď už ano, i když...

Vždycky je nějaké „i když“! Také mám spoustu výhrad, pochyb. Ale v zásadě mi vyhovuje republika, demokracie, všechny ty hodnoty, byť neustále diskutované, dehonestované. Vyhovuje mi systém školství, zdravotnictví, způsob, jakým se rozvíjí kultura, podnikání. Žije se mi ve Francii dobře, byť jsou v té zemi hezká i méně hezká místa, byť v jejím politickém a společenském systému se dějí horší i lepší věci, okamžiky.

Ve Francii vám před časem vyšla první kniha, a hned jste dostal nejprestižnější cenu. To je jako z hollywoodského filmu.

Přesně tak! Neznámý autor, první kniha – a Prix Goncourt. Než jsem se stihl vzpamatovat z toho, že vůbec knihu vytiskli, sesypaly se na mě tiskovky, rozhovory v televizi, na univerzitách. Novináři mě sledovali s kamerami, naháněli jako celebritu. Nereálné. Surreálné. Sen, který jsem si ani neodvážil připustit. Ale – aby bylo jasno: tohle není moje první kniha. Psal jsem usilovně dlouhých dvacet let a rozesílal texty do nejrůznějších nakladatelství. Všechny byly odmítnuty.

To se vám nepodařilo si za tu dobu vytvořit v nakladatelských vodách kontakty, které by vám pomohly?

Ale ano, to by asi bylo možné. Jenže já nikoho neznám, žiju na venkově, miluju psaní, ale na to, abych „dělal kontakty“, nemám ani čas, ani energii. Když jsem dostal Goncourtovu cenu, poskytl jsem také – mimo jiné – rozhovor lyonským lokálním novinám. Novinář se mě na závěr zeptal: „A teď, když jste

slavný, se budete stěhovat do Paříže, ne?“ Ta otázka mi vyrazila dech. Takové úmysly určitě nemám. A ten novinář se hodně divil. Všechno se přece děje v Paříži!

Co jste psal těch dvacet let?

Různé věci, různé formáty. Trochu divné, paranoidní, také hodně erotické texty. Chtěl jsem být současný moderní autor. A pak, po patnácti letech bez jakékoliv odezvy, jsem si řekl, že na modernu kašlu a že si napíšu klasický román. Dobrodružný, takový, jaký mám rád – příběh, který když čtu, hltám slovo od slova, otáčím rychle stránky a hádám, co se stane teď, co na straně 120, 150 a jak to celé dopadne. Tak to mám rád a v mém psaní to tedy znamenalo poměrně velkou změnu. Ale užil jsem si to. Psal jsem z čisté radosti. A pak jsem těch šest set stran nacpal do obálky a poslal editorovi v nakladatelství Gallimard. Další pokus. A bingo!

Co vám Goncourtova cena dala?

Popularitu. Skutečně, pozitivní popularitu! A peníze. Pomohly mi věnovat se projektům, které mám v hlavě. Dělal bych na nich i bez těch peněz, ale teď je mohu realizovat rychleji a věřím, že i lépe.

To znamená, že už neučíte biologii...

Rok poté, co jsem dostal Goncourta, jsem ještě učil na poloviční úvazek. Ale pak jsem to ukončil. Ta cena mi dala volnost. Akcelerovala dění. Napsal jsem několik dalších knih, mám nové nápady.

Víte, poslouchám vás a drobně závidím, že literatura má u vás, ve Francii, stále tak výjimečnou pozici. Že je tak ceněna.

Ano, to máte pravdu. A já se z toho raduju. Ať si říká kdo chce co chce, literatura je ve Francii považována stále skoro za náboženství. Znamená asi tolik, co pro Němce představuje hudba. Ve Francii spousta lidí čte a hrozně moc jich také píše. V tomto směru jsem typický Francouz. Vyprávět příběhy, to je to, co mě nejvíc baví, co mě pohlcuje, do čeho jsem investoval nejvíc sil. Ano, i proto jsem spokojený, že jsem zrovna Francouz.

Nemáte hudební talent?

Ani náhodou! Jsem totálně nemuzikální, hluchý. Byl bych velmi špatný, velmi nespokojený Němec.

Říkáte, že jste vždycky chtěl psát, dokonce jste toužil být moderní autor. Proč jste tedy studoval přírodní vědy?

Vždycky jsem chtěl psát, ale nikdy jsem nechtěl dělat zaměstnání, která jsou literatuře blízká. Nechtěl jsem být novinářem, editorem ani profesorem francouzštiny. Biologii jsem si zvolil, protože je zajímavá. Bavilo mě to. A baví mě přírodní vědy učit. Je to názorné, přesné, jasné. Studenty to většinou také zajímá.

Jak staří byli vaši studenti?

Mezi šestnácti a osmnácti lety. Byli už skoro dospělí. Působil jsem na jezuitském lyceu, což je velmi dobrá škola v centru Lyonu. Studenti platí školné, ale není tak vysoké jako u běžných soukromých škol ve Francii, a už vůbec se to nedá srovnat s výběrovými soukromými školami v USA či Anglii. Na této škole učitele platí stát, takže školné je podstatně nižší, přijatelnější. Nicméně děti jsou velmi motivovány.

Takže jste typický občan, který žije a pracuje v historickém centru Lyonu. Jak píšete ve své knize, tam žije lepší, bohatší vrstva, zatímco předměstí jsou domovem sociálně slabých, přistěhovalců z Afriky. Znáte tyhle části města?

Jistěže. V Lyonu je všechno blízko. Když chcete vidět pařížské „banlieue“, musíte jet dvě hodiny metrem kamsi do polí. V Lyonu jsou centrum a předměstí na dosah, vše je tak nějak jasné, přehledné, hned vedle.

Takže násilí, jež vládne v předměstích, jste viděl a zažil na vlastní oči, kůži?

Když jsem dopsal tuto knihu – v říjnu 2010 – vypukly velké nepokoje a z předměstí se rychle přelily do centra města. Hořela auta, byly rozbité výlohy, helikoptéra kroužila celé dny nad domy, všude hlídkovali policisté, kteří na jednom náměstí vytvořili prostor, kde shromáždili stovky zadržených lidí. Byl to válečný stav. Denně se setkáváme s násilím, které má – podle mého soudu – kořeny v někdejší francouzské koloniální politice. Navíc předcházející prezident Sarkozy si velmi zahrával. Z jednoho problému udělal hned několik, vše zostřil, zdramatizoval.

Koloniální politika je i tématem vaší knihy. Mimochodem, stoletá válka se odehrávala ve 14. a 15. století, třicetiletou válku známe ze 17. století. Ale dvacetiletá válka? To je váš terminus technicus. Nebo ne?

Ano, to je můj výraz. Spojil jsem tři konflikty, které šly za sebou: druhou světovou válku, válku v Indočíně a v Alžíru. Udály se v letech 1942–1962 a prošli jimi stejní vojáci. Pro ně to byla dvacetiletá válka. Pro mě? Skvělé románové prostředí – dobrodružství, exotika, nebezpečí, násilí. Druhý důvod, proč o tom píšu: tohle období v současnosti Francouzi ignorují, nic o něm nevědí, prostě se o něm mlčí. Jako by nebylo.

Jak se dá zamlčovat dvacet let válek v době internetu a sociálních sítí?

Je to takové divné tabu. Všechna fakta jsou známa a uspořádána, najdete je v archivech, v knihovnách, na internetu. Čísla, fakta, údaje. O padesátých letech jsou snad úplně všechny informace k dispozici. Francouzi tehdy páchali násilí, které je dopodrobna zdokumentované. Ale tím, že se o něm veřejně nemluví, nepíše v novinách, jako kdyby bylo snad ospravedlnitelné. Jako kdyby to bylo „jiné“ násilí. Jenže násilí je násilí, zasahuje do životů napadených i těch, co ho páchají. Jsem romanopisec, mohu dát událostem obraz.

Hlavní hrdina bere poprvé zbraň do ruky za druhé světové války a pak se dvacet let potlouká po světě se samopalem v ruce. Narodil se někdy v roce 1926. Znáte nebo znal jste takové vojáky osobně?

Když jsem knížku psal, žádného takového muže jsem neznal. Vyhledali mě sami, když knížka vyšla.

A co vám řekli?

Výborně! Přesně takhle to bylo.

Vůbec nebyli naštvaní, že je líčíte jako zabijáky?

Kdepak. Respektive, ti naštvaní mě nevyhledali. Vojáci a legionáři, kteří za mnou přišli, tvrdili, že jsem to vystihl. Vystihl, to je asi správné slovo. Vzal jsem dostupné informace, celé to smíchal, přemíchal a napsal.

Všichni ve Francii ale nad vaší knihou nejásali.

Tak to byla docela zvláštní situace. Vojáci – staří i současní – se nadchli. Lidé z extrémní levice aplaudovali, také muslimové nebo Alžírani mi blahopřáli. Kdo byl zásadně proti, to byla klasická francouzská levice. Noviny Libération třeba. Tam mě obvinili dokonce z fašistických myšlenek. Dva měsíce vedli negativní kampaň, která ještě přitvrdila, když jsem dostal Prix Goncourt. To mě překvapilo.

Hrál jste si na vojáky, když jste byl malý?

Jasně, často. Vy asi ne, jste holka.

Bývala jsem občas velitelkou partyzánského oddílu, který operoval někde v horách na pomezí Moravy a Slovenska. Jak jinak, nakonec nám z nesnází pomohly ruské tanky.

Já nejčastěji velel americkému shermanovi. Nicméně, ptáte-li se, jestli jsem někdy chtěl být vojákem, tak nechtěl. A také jsem jím nikdy nebyl.

Ve vaší knize jsem si zatrhla pasáž, kde citujete vyprávění o čínském generálovi Sun-c'ovi a jeho *Umění války*. Tvrdil, že každý může být vojákem, může zabíjet.

Dejte mi tlupu nevzdělaných rolníků a vycvičím z nich císařskou stráž. Budou-li se řídit zásadami válečného umění, dokážu vojensky vycvičit kohokoliv. To tvrdí generál Sun-c' a nevěřící císař mu nabídne houf svých milenek. Nejříve se generálovi nedaří je zkrotit, dívky se jen chichotají, vlní se krásně, nicméně nepochodují, ale...

... pak dá generál pro výstrahu tu nejkrásnější a nejobojnější milostnici popravit.

A dívky pochodují, cvičí se zbraní, poslušně, vytrvale, až do úmoru. Kdyby dostaly rozkaz, budou střílet. Ani jedna se neodvážá vzepřít. Vytvoří disciplinovaný vojenský útvar, splynou s ním, nakonec cítí sounáležitost, ba dokonce i hrdost. Sounáležitost pociťovali také francouzští vojáci, když vyváděli Alžírany v pyžamech v noci z domovů, sounáležitost držela pohromadě i německé vojáky. Nic je nepředurčovalo k tomu, aby se podíleli na těch všech hrozných věcech na Ukrajině, v Polsku. Byli to obyčejní lidé, kteří byli schopni udělat cokoli, když se ocitli v takové tlupě.

Zeptám se znovu. Byl byste také schopen vzít do ruky zbraň a splynout s vojenským útvarem, stát se jeho součástí a třeba i vraždit?

Jsou lidé, kteří dokážou odmítnout. Například v Alžírsku generál Jacques Pâris de Bollardiére odmítl dál bojovat na protest proti tomu, že francouzská armáda zajatce mučí a popravuje. V roce 1957 byl za svůj postoj souzen a uvězněn, pak z armády odešel – a zbytek života litoval, že to udělal! Ztratil totiž svůj svět, svou skupinu, do konce svých dní postrádal sounáležitost. Ostatní vojáci, byť také nesouhlasili s rozkazy velitelů, své stádo

neopustili. Můžeme kdykoliv spáchat zločin, každý z nás je toho schopen. A je třeba si proto vážít každého, kdo sebral odvahu se vzepřít. Musel se smířit s tím, že pak bude už jenom sám. A to není jednoduché.

Alžírská válka v jistém smyslu dnes pokračuje ve francouzských ulicích.

Kdyby jen v ulicích. Parlament třeba také řešil návrh zákona, podle něhož když spáchá trestný čin cizinec, který nemá příliš dlouho francouzské občanství, může být nejen souzen, ale také zbaven občanství. To je přímé pokračování války, která dělila lidi na Francouze a ty, co nejsou úplní Francouzi. A to vše v zemi, kde se hlásá rovnost, svornost, bratrství.

Máte kamarády mezi muslimy?

Muslimové ve Francii představují pět až deset procent obyvatel. Neexistuje přesná evidence. Moji přátelé jsou zvláštní muslimové. Narodili se ve Francii, a jen když se jim vede špatně, vzpomenu si na vesnici, odkud přišli jejich rodiče. Když se jim vede dobře, jsou nadšení Francouzi. Myslím, že když budou mít všichni práci, nebudeme mít problém s islámem. Islám je jen útočiště v nepohodě, v krizi. Evropská společnost se postupem doby proměňuje. Doufám, že se brzy vytvoří něco jako evropský islám a ten bude kompatibilní s demokracií, s moderní společností.

Kdo jste tedy vy, současní Francouzi?

Myslím si, že nevíme, kdo přesně jsme. A to je ten velký problém. Zakládáme si na tradicích a své tradiční pověsti, ale věci se změnily. Francouzi nejsou už uvážliví venkovani, dobře organizovaní. Jsme teď víc městští, národnostně smíchaní. Máme problém s identitou, řekl bych. Možná právě literatura nám může pomoci. Snad bude účinnější než racionální obory, jako jsou historie nebo ekonomie. Literatura může totiž domýšlet, může si představovat, snít...

Cítíte se být Evropany?

Nepochybujte. Jsme hluboce Evropany.

Ale váš model evropanství je trochu zvláštní, jiný, řekla bych.

Jsme zvláštní, jako jste vy, Češi, také zvláštní. Často se o Francouzích vypráví blbosti, přehání se. Ano, máme specifickou kuchyni, svěbytnou literaturu, velkorysý sociální systém. Máme také sklon k vojevůdcovství. Ano, jen